

شناسایی و رتبه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکردهای دلیل گرا و

علت گرا در دانشگاه های آزاد اسلامی

جلوه امامی قره حاجلو^۱ (Ph.d) - * علی گل افشانی^۲ (Ph.d)، علی صالحی^۳ (ph.d)، امین

قنبری (MD.student)^۴

چکیده:

سابقه و هدف: هدف کلی پژوهش حاضر، شناسایی و رتبه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکردهای دلیل گرا و علت گرا در دانشگاه های آزاد اسلامی استان مازندران بود.

مواد و روش ها: این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی از نوع پیمایشی بود. جامعه آماری آن را کلیه اساتید هیات علمی دانشگاه های آزاد اسلامی استان مازندران به تعداد ۱۵۳۷ نفر تشکیل می دادند که با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای و بر اساس فرمول کوکران تعداد ۳۰۸ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. جهت جمع آوری داده ها از پرسشنامه محقق ساخته استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا و علت گرا با ۷۳ سوال استفاده شد. روایی صوری و محتوایی ابزار به تایید متخصصان رسید و روایی سازه آن نیز تایید شد. پایایی ترکیبی و مقدار آلفای کرونباخ آن ها نیز بالای ۰/۷ محاسبه شد که مورد تایید می باشد. جهت تجزیه و تحلیل داده ها از آزمون های تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تاییدی استفاده شد.

یافته ها: نتایج نشان داد که استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا دارای سه بعد «استقلال علمی، استقلال فکری و استقلال در روابط ملی و فراملی» و بعد استقلال علمی دارای چهار مؤلفه (تحقیق و پژوهش، برنامه ریزی درسی و آموزشی، آزادی علمی و ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه ها)، بعد استقلال فکری دارای سه مؤلفه (حفظ مالکیت فکری، نقادی فکری و تولید و ارتقای فکری و فرهنگی) و بعد استقلال در روابط ملی و فراملی دارای دو مؤلفه (ارتباطات و روش ها و سیاست ها) می باشد. که بعد استقلال علمی دارای بیشترین رتبه و بعد استقلال در روابط ملی و فراملی دارای کمترین رتبه است. همچنین استقلال دانشگاهی با رویکرد علت گرا دارای دو بعد «استقلال سازمانی و استقلال مالی» و بعد استقلال سازمانی دارای پنج مؤلفه (اهداف و سیاست ها و قوانین، ارزیابی و تضمین کیفیت، برنامه ریزی و خدمات، امور اداری و داخلی، تامین نیروی انسانی) و بعد استقلال مالی دارای دو مؤلفه (کسب و تامین بودجه و تخصیص بودجه و انباشت مازاد آن) می باشد که بعد استقلال مالی دارای بیشترین رتبه و بعد استقلال سازمانی دارای کم ترین رتبه است.

واژه های کلیدی: استقلال دانشگاهی، رویکرد دلیل گرا، رویکرد علت گرا، دانشگاه

* **مؤلف مسئول:** نام: علی گل افشانی - آدرس و تلفن: معاونت آموزشی دانشگاه علوم پزشکی مازندران - ۰۹۱۱۲۵۵۹۸۴۴ - Email: adel.golafshani58@gmail.com

۱. دکتری تخصصی مدیریت آموزش عالی، آموزش و پرورش استان مازندران، شهرستان قائم شهر - ایران. موبایل ۰۹۱۱۲۲۳۳۸۱

۲. دکتری تخصصی مدیریت آموزش عالی، معاونت آموزشی دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران.

۳. دکتری تخصصی فیزیولوژی ورزش، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران، ۰۹۱۸۳۴۱۶۷۷۰

۴. دانشجوی رشته پزشکی عمومی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. شماره تلفن همراه: ۰۹۱۱۶۲۴۴۳۰۶، جی میل:

ghanbari.amin98@gmail.com

مقدمه

نقش دانشگاه‌ها طی دهه‌های گذشته تغییرات زیادی را متحمل شده است. در کنار نقش سنتی دانشگاه‌ها - آموزش و تحقیق - به دلیل تقاضاهای اخیر، وظایف جدیدی در پاسخ به پیشرفت‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به وجود آمده است. این تقاضاها با توجه به سهم آموزش عالی در توسعه اجتماعی و اقتصادی و توانایی آن برای تعالی و رقابت در یک زمینه بین‌المللی به عنوان هدفی در آموزش و فعالیت‌های پژوهشی، بسیار مرتبط به هم و پیچیده هستند. راه‌های جدید مدیریت و حکمرانی در دانشگاه‌ها، نتیجه آنی تغییر الگوهای حکمرانی است. استقلال دانشگاه به دلیل کاهش تنظیمات و پذیرش سیستم‌های پاسخگویی کارآمد افزایش یافته است (میکاوایلا و مارتینز^۱، ۲۰۱۸).

استقلال محیط‌های آموزش عالی یکی از عوامل موفقیت نظام‌های آموزشی در کشورهای پیشرفته محسوب می‌شود. این که دانشگاه باید مستقل از دولت باشد، قدرت تصمیم‌گیری اولیای آن باید تامین شود، استقلال و اختیار آن تضمین شود، اهداف فرهنگی و علمی آن باید در صدر باشد و یا دانشجوی آن باید درگیر با نیازهای روز جامعه تربیت شود همیشه و دست کم یکی از دغدغه‌های دانشگاه‌ها و دولت‌ها در جوامع توسعه یافته بوده است.

استقلال دانشگاهی به طور گسترده‌ای به عنوان یک پیش نیاز مهم برای دانشگاه‌های مدرن محسوب می‌شود. به اعتقاد جدناستیک^۲ (۲۰۱۵)، اعطای استقلال به سازمان‌ها و دانشگاه‌ها به عنوان یک ابزار به طور گسترده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد (کلینز، ورهوست و وینز^۳، ۲۰۱۸). عموماً با اعطای استقلال، مسئولیت پذیری افزایش می‌یابد؛ زیرا تفویض نکردن مسئولیت‌ها و اختیارات، انزوا و انفعال افراد و سازمان‌ها را در پی دارد و نیز پاسخگویی آن‌ها را کاهش می‌دهد. بنابراین اعطای استقلال به دانشگاه‌ها سیاستی اصولی برای افزایش مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی و ایجاد

- 1 . Michavila & Martinez
- 2 . Jedenastik
- 3 . Kleizen, Verhoest & Wynen

ثبات در دانشگاه‌هاست (آقابتار رودباری و همکاران، ۱۳۹۶). لذا استقلال آموزش عالی یکی از مسائل کلیدی سیاستگذاری در قرن بیست و یکم می‌باشد (ماتیوس^۱، ۲۰۱۷).

تحقیق، آزادی و توسعه علمی همواره مکمل یکدیگر بوده و تعمیق و گسترش علوم و رشته‌های جدید و میان رشته‌ای، بازبینی و تغییر در رشته‌های موجود و گسترش روابط علمی با سایر کشورها جز در سایه استقلال مراکز و موسسات علمی حاصل نخواهد شد. استقلال دانشگاهی و آزادی علمی از ملزومات بهبود کیفیت درونی دانشگاه‌ها می‌باشند. دانشگاه‌ها از سویی برای برطرف نمودن نیازها و تقاضاهای در حال تحول جامعه و ذینفعان و از سوی دیگر برای محقق نمودن رسالت‌ها و مأموریت‌های خود نیازمند انعطاف‌پذیری و برخورداری از استقلال سازمانی می‌باشند. این امر منجر به کارآمدی دانشگاه‌ها و مراکز علمی خواهد شد تا بتوانند از تمامی منابع خود از جمله منابع مالی، به بهترین نحو استفاده نموده و به اهداف خود دست یابند. از این رو اتخاذ سیاست‌هایی با هدف دستیابی به الگوی استقلال در محیط‌های علمی و آموزشی می‌تواند به پیشرفت علمی و در نهایت به استقلال هر چه بیشتر کشور در تمامی جنبه‌های علمی، اقتصادی، اجتماعی و غیره کمک نماید. به زعم آلتباخ^۲ (۲۰۰۹)، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی نیاز خاصی به استقلال دارند تا بتوانند در مورد امور علمی، تصمیمات خود را اتخاذ کنند و آینده خود را در جهت رشد نقاط قوت خود هدایت نمایند (سابزالیه‌وا^۳، ۲۰۱۷).

تاکنون پژوهش‌های مختلفی در زمینه استقلال دانشگاهی در داخل و خارج از کشور انجام شده است. آقامیرزایی محلی و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان «اولویت‌بندی ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاهی» نشان دادند که؛ ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی به ترتیب اولویت، آزادی علمی، استقلال حقیقی، استقلال مالی، استقلال سازمانی و استقلال کارکنان می‌باشد. همچنین ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل به ترتیب اولویت، استقلال مالی، استقلال حقیقی، استقلال سازمانی، آزادی علمی و استقلال کارکنان می‌باشد؛ آقابتار رودباری و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان «بررسی شکاف استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاه صنعتی

1 . Matthews

2 . Altbach

3. Sabzalieva

شناسایی و رتبه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکردهای دلیل گرا و علت گرا

در دانشگاه های آزاد اسلامی دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۰۷ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۰

نوشیروانی و دانشگاه علوم پزشکی بابل» نشان دادند که؛ در هر دو دانشگاه، در تمامی ابعاد استقلال دانشگاهی شکاف وجود دارد. در دانشگاه صنعتی نوشیروانی، این شکافها مربوط می-شوند به ابعاد استقلال کارکنان، استقلال حقیقی، استقلال سازمانی، آزادی علمی و استقلال مالی و در دانشگاه علوم پزشکی بابل مربوط هستند به استقلال سازمانی، استقلال کارکنان، آزادی علمی، استقلال حقیقی و استقلال مالی. شکاف استقلال مالی، استقلال سازمانی و آزادی علمی در دانشگاه علوم پزشکی بیشتر از دانشگاه نوشیروانی است و شکاف استقلال حقیقی و کارکنان، در دانشگاه صنعتی نوشیروانی بیشتر دیده می شود؛ فتح الهی و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای برنامه های توسعه آموزش عالی با تمرکز بر تغییرات ساختاری و کارکردی استقلال نظام دانشگاهی» نشان دادند که؛ استقلال سازمانی، استقلال کارکنان، استقلال مالی و استقلال حقیقی از کارکردهای استقلال دانشگاهی می باشند؛ رزاق مردنی (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان «استقلال نهادی اثربخش دانشگاه های دولتی ایران: ضرورت پویایی در فضای جهانی شده» نشان دادند که؛ بر اساس قوانین و مقررات، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در ۷۰ درصد، صندوق رفاه دانشجویان و شورای پذیرش و سنجش در ۸ درصد و هیئت امناء و هیئت رئیسه دانشگاه هر کدام در ۱۱ درصد از مؤلفه های استقلال دانشگاه مرجع تصمیم گیری هستند و رزاق مردنی و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهشی با عنوان «بررسی استقلال نهادی دانشگاه های دولتی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ایران» نشان دادند که؛ دخالت قابل توجه دولت در حیطه های هفت گانه استقلال دانشگاهی به ترتیب از کمتر به بیشتر عبارتند از: ۱- حیطه تحقیق و انتشار، ۲- برنامه درسی و تدریس، ۳- استانداردهای علمی، ۴- امور کارکنان، ۵- امور حکمرانی، ۶- امور اداری و مالی، ۷- امور دانشجویان. ضمناً دخالت دولت در این حیطه ها خیلی زیاد ارزیابی گردید. همچنین یافته های تحقیق حاکی از آن است که مهم ترین عامل مؤثر در اداره دانشگاه های ایران از بین قدرت آکادمیکی، تصمیمات سیاسی، مقررات اداری و بازار، مقررات اداری است و استقلال موجود آن عمدتاً فرایندی است تا اساسی. میکاوایلا و مارتینز^۱ (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان «تعالی دانشگاه ها در برابر استقلال، سرمایه گذاری و پاسخگویی» به ارائه نتایج مرتبط با تعالی و استقلال از طریق داده های رتبه بندی علمی دانشگاه های جهانی دانشگاه شانگهای

1 . Michavila & Martinez

و شاخص‌های توسعه انجمن دانشگاه‌های اروپا برای چهار نوع استقلال دانشگاهی یعنی سازمانی، علمی، کارکنان و مالی پرداختند و نشان دادند که؛ یکی از بدترین مخاطراتی که دانشگاه‌ها با آن مواجه‌اند کوتاه مدت گرایي و وجود قوانین عملیاتی یا ساختارهای سازمانی است که خلاقیت آنها را محدود می‌کند؛ وان^۱ (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان «تاریخچه استقلال دانشگاهی در مالزی» نشان داد که؛ علی رغم تلاش برای بازگرداندن خودمختاری به دانشگاه‌ها، هم دانشگاه‌های دولتی و هم دانشگاه‌های خصوصی در مالزی دارای استقلال نیستند؛ ردینگ^۲ (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان «تفکر انتقادی، استقلال دانشگاهی، و سیر تکاملی اجتماع؛ افکار در یک برنامه تحقیقاتی» چهارچوبی را ارائه داد که در آن، دانشگاه‌ها بر اساس میزان نقش سازمانی خود و یا به عبارت دیگر بر اساس ظرفیت خود برای پذیرش محققان قدرتمند و فعال طبقه‌بندی می‌شوند. تشخیص وضعیت آن‌ها بر اساس چهار معیار می‌باشد: ۱- درجه استقلال استراتژیک: بر اساس: الف) توانایی تعیین این که کدام فعالیت‌ها برای چه اهدافی انجام می‌شوند، ب) توانایی به دست آوردن منابع انسانی و مادی خاص به عنوان یک سازمان متمایز، ج) توانایی تعیین ماهیت روابط آن‌ها با دیگر سازمان‌ها و کنشگران اجتماعی، به ویژه دولت. ۲- استخدام کارکنان: توانایی کنترل شرایطی که تحت آن کارکنان دانشگاهی استخدام، ارزیابی و پاداش داده می‌شوند. ۳- جذب دانشجو: توانایی کنترل شرایطی که بر اساس آن دانشجویان پذیرفته می‌شوند، ماهیت برنامه‌های آموزشی تهیه می‌شوند، و چگونه صلاحیت‌های آن‌ها ارزیابی و تایید می‌شود. ۴- قابلیت‌های مدیریتی: اختیار برای تخصیص منابع، و هماهنگی فعالیت‌های مختلف، دانش و مهارت‌ها پیرامون سیاست‌ها و رویه‌های سازمانی؛ اوفویورو^۳ و همکاران (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان «میزان استقلال نهادی در تعیین محتوا و کیفیت آموزش دانشگاهی در اوگاندا» نشان دادند که؛ دولت، شورای ملی آموزش عالی، و دانشگاه‌ها محتوا و کیفیت آموزش دانشگاهی را تعیین می‌کنند. آن‌ها دریافتند که استقلال نهادی کمی، در تعیین محتوا و کیفیت آموزش دانشگاهی در اوگاندا، وجود دارد و کوری (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان «چالش‌های آزادی علمی و استقلال نهادی در دانشگاه‌های آفریقای جنوبی»

1. Wan
2. Redding
3. Ofoyuru

شناسایی و رتبه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکردهای دلیل گرا و علت گرا

در دانشگاه های آزاد اسلامی دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۰۷ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۰

نشان داد که؛ استقلال زمانی که با احساس مسئولیت و پاسخ گویی همراه شود، الزاما به برتری در مدیریت علمی، حکومتی و مالی موسسات منجر خواهد شد.

تحقیقات انجام شده، نشان از فقدان توجه به استقلال دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی در ایران دارد و تنها به برخی از جنبه های استقلال دانشگاهی پرداخته شده و تا کنون پژوهشی در زمینه شناسایی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا و علت گرا انجام نشده است. بنابراین هدف از پژوهش حاضر، شناسایی و رتبه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا و علت گرا در دانشگاه های آزاد اسلامی استان مازندران می باشد.

روش پژوهش: این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری آن را کلیه اساتید هیات علمی دانشگاه های آزاد اسلامی استان مازندران به تعداد ۱۵۳۷ نفر تشکیل می دهند که بر اساس فرمول کوکران، تعداد ۳۰۸ نفر با روش نمونه گیری «تصادفی طبقه ای» براساس مرتبه علمی به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. جهت جمع آوری داده ها از پرسش نامه محقق ساخته استقلال دانشگاهی با ۷۳ سوال و دو رویکرد «دلیل گرا و علت گرا»، پنج بعد «استقلال علمی، استقلال فکری، استقلال در روابط ملی و فراملی، استقلال سازمانی و استقلال مالی» و ۱۶ مولفه «تحقیق و پژوهش، برنامه ریزی درسی و آموزشی، آزادی علمی، ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه ها، حفظ مالکیت فکری، نقادی فکری، تولید و ارتقای فکری و فرهنگی، ارتباطات، روش ها و سیاست ها، اهداف و سیاست ها و قوانین، ارزیابی و تضمین کیفیت، برنامه ریزی و خدمات، امور اداری و داخلی، تامین نیروی انسانی، کسب و تامین بودجه و تخصیص بودجه و انباشت مازاد آن» استفاده شده است. رویی صوری و محتوایی ابزارها به تایید متخصصان رسید و رویی همگرا آنها نیز با استفاده از ضرایب میانگین واریانس استخراجی (AVE) محاسبه شد که مقادیر AVE برای کلیه مؤلفه ها بزرگتر از ۰/۵ هستند. همچنین جهت سنجش پایایی ابزارها از آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی استفاده شد که برای تمام مؤلفه ها، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی بالاتر از ۰/۷ محاسبه شد، لذا ابزارها مورد استفاده دارای پایایی و رویی مناسب هستند (جدول ۱).

جدول ۱- روایی و پایایی ابزارهای گردآوری داده‌ها

ردیف	متغیرهای پنهان	AVE	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی
۱	تحقیق و پژوهش	۰/۶۲۰	۰/۷۹۶	۰/۸۶۷
۲	برنامه‌ریزی درسی و آموزشی	۰/۷۸۴	۰/۹۳۲	۰/۹۴۸
۳	آزادی علمی	۰/۷۴۱	۰/۸۸۶	۰/۹۲۰
۴	ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه‌ها	۰/۹۱۸	۰/۹۵۶	۰/۹۷۱
۵	حفظ مالکیت فکری	۰/۵۳۱	۰/۷۸۵	۰/۸۴۹
۶	نقادی فکری	۰/۸۳۰	۰/۷۹۵	۰/۹۰۷
۷	تولید و ارتقای فکری و فرهنگی	۰/۹۲۶	۰/۹۷۳	۰/۹۸۰
۸	ارتباطات	۰/۸۰۸	۰/۸۷۹	۰/۹۲۶
۹	روش‌ها و سیاست‌ها	۰/۷۷۰	۰/۹۳۹	۰/۹۵۲
۱۰	اهداف و سیاست‌ها و قوانین	۰/۸۸۸	۰/۹۵۸	۰/۹۷۰
۱۱	ارزیابی و تضمین کیفیت	۰/۸۳۲	۰/۹۳۳	۰/۹۵۲
۱۲	برنامه‌ریزی و خدمات	۰/۶۴۱	۰/۸۸۷	۰/۹۱۴
۱۳	امور اداری و داخلی	۰/۶۵۲	۰/۹۱۰	۰/۹۲۹
۱۴	تامین نیروی انسانی	۰/۶۴۲	۰/۹۰۶	۰/۹۲۶
۱۵	کسب و تامین بودجه	۰/۷۵۳	۰/۸۹۱	۰/۹۲۴
۱۶	تخصیص بودجه و انباشت مازاد آن	۰/۶۵۵	۰/۸۶۸	۰/۹۰۴

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های تحلیل عاملی اکتشافی و معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزارهای SPSS20 و PLS استفاده شد.

یافته‌های پژوهش:

سؤال یک: ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا در دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان مازندران کدامند؟

برای تشخیص کفایت و شرایط لازم داده‌ها برای اجرای تحلیل عاملی، از آزمون‌های تناسب کایزر-مایر-الکین ۱ و بارتلت ۲ استفاده شد که نتایج در جدول ۲ ارائه شده است.

1. Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy
2. Bartlett's Test

شناسایی و رتبه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکردهای دلیل گرا و علت گرا

در دانشگاه های آزاد اسلامی دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۰۷ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۰

جدول ۲- نتایج آزمون KMO و Bartlett

ابعاد	آماره KMO و Bartlett	نتیجه آزمون	نام عامل به دست آمده به ترتیب اهمیت درصد واریانس	درصد واریانس تبیین شده
استقلال علمی	KMO=۰/۷۸۶ sig=۰/۰۰۰	تأیید کفایت و همبستگی داده-ها	۱- ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه‌ها	۸۲/۹۸۲٪
			۲- آزادی علمی	
			۳- تحقیق و پژوهش	
			۴- برنامه‌ریزی درسی و آموزشی	
استقلال فکری	KMO=۰/۷۲۷ sig=۰/۰۰۰	تأیید کفایت و همبستگی داده-ها	۱- حفظ مالکیت فکری	۸۷/۱۰۱٪
			۲- تولید و ارتقای فکری و فرهنگی	
			۳- نقادی فکری	
استقلال در روابط ملی و فراملی	KMO=۰/۷۸۹ sig=۰/۰۰۰	تأیید کفایت و همبستگی داده-ها	۱- روش‌ها و سیاست‌ها	۸۰/۳۲۶٪
			۲- ارتباطات	

مطابق جدول ۲، چون مقدار آماره KMO برای همه ابعاد بیش‌تر از ۰/۷ محاسبه شد. همچنین نتیجه آزمون Bartlett نشان داده که سطح معناداری برای همه متغیرها $\text{Sig} < ۰/۰۵$ محاسبه شده است، لذا داده‌ها کفایت و همبستگی لازم جهت اجرای تحلیل عاملی اکتشافی را دارند. درصد واریانس تبیین شده در ستون آخر نشان می‌دهد که در بعد استقلال علمی ۸۲/۹۸۲٪، در بعد استقلال فکری ۸۷/۱۰۱٪ و استقلال در روابط ملی و فراملی ۸۰/۳۲۶٪ از تغییرات سؤالات توسط مؤلفه‌های استخراج شده قابل تبیین هستند.

سؤال دو: رتبه‌بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا در دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان مازندران چگونه است؟

جدول ۳- رتبه‌بندی ابعاد و مؤلفه‌های استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل‌گرا بر حسب میزان بار عاملی

رتبه	بار عاملی	مؤلفه‌ها	رتبه	بار عاملی	ابعاد
۳	۰/۶۹۹	تحقیق و پژوهش	۱	۰/۸۹۴	استقلال علمی
۴	۰/۶۹۹	برنامه‌ریزی درسی و آموزشی			
۲	۰/۸۳۶	آزادی علمی			
۱	۰/۸۵۱	ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه‌ها			
۱	۰/۸۹۰	حفظ مالکیت فکری	۲	۰/۸۷۹	استقلال فکری
۳	۰/۸۰۵	نقادی فکری			
۲	۰/۸۳۲	تولید و ارتقای فکری و فرهنگی			
۲	۰/۵۴۸	ارتباطات	۳	۰/۷۷۶	استقلال در روابط ملی و فراملی
۱	۰/۹۳۱	روش‌ها و سیاست‌ها			

مطابق جدول ۳، همه ابعاد و مؤلفه‌های استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل‌گرا به جز مؤلفه ارتباطات با بار عاملی ۰/۵۴۸ که در سطح نزدیک به قوی است بقیه دارای بار عاملی نزدیک به ۰/۷ و بالاتر می‌باشند، لذا تأثیر همه ابعاد و مؤلفه‌ها بر استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل‌گرا تأیید می‌گردد. همچنین بعد استقلال علمی با بار عاملی ۰/۸۹۴ دارای بیش‌ترین رتبه و بعد استقلال در روابط ملی و فراملی با بار عاملی ۰/۷۷۶ دارای کم‌ترین رتبه است. در بعد استقلال علمی، مؤلفه‌ی ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه‌ها با بار عاملی ۰/۸۵۱ دارای رتبه بیش‌تر و مؤلفه‌ی برنامه‌ریزی درسی و آموزشی با بار عاملی ۰/۶۹۹ دارای رتبه کم‌تر؛ در بعد استقلال فکری، حفظ مالکیت فکری با بار عاملی ۰/۸۹۰ دارای رتبه بیش‌تر و مؤلفه نقادی فکری با بار عاملی ۰/۸۰۵ دارای رتبه کم‌تر و در بعد استقلال در روابط ملی و فراملی، روش‌ها و سیاست‌ها با بار عاملی ۰/۹۳۱ دارای رتبه بیش‌تر و ارتباطات با بار عاملی ۰/۵۴۸ دارای رتبه کم‌تری است.

سؤال سه: ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد علت‌گرا در دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان مازندران کدامند؟

شناسایی و رتبه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکردهای دلیل گرا و علت گرا

در دانشگاه های آزاد اسلامی دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۰۷ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۰

جدول ۴- نتایج آزمون KMO و Bartlett

ابعاد	آماره KMO و Bartlett	نتیجه آزمون	نام عامل به دست آمده به ترتیب اهمیت درصد واریانس	درصد تبیین شده	واریانس
استقلال سازمانی	KMO=۰/۸۷۶ sig=۰/۰۰۰	تأیید کفایت و همبستگی داده‌ها	۱- برنامه‌ریزی و خدمات	۸۳/۲۵۴٪	
			۲- امور اداری و داخلی		
			۳- اهداف و سیاست‌ها و قوانین		
			۴- ارزیابی و تضمین کیفیت		
			۵- تامین نیروی انسانی		
استقلال مالی	KMO=۰/۷۳۷ sig=۰/۰۰۰	تأیید کفایت و همبستگی داده‌ها	۱- تخصیص بودجه و انباشت مازاد آن	۸۳/۴۹۰٪	
			۲- کسب و تامین بودجه		

مطابق جدول ۴، چون مقدار آماره KMO برای همه ابعاد بیش‌تر از ۰/۷ محاسبه شد. همچنین نتیجه آزمون Bartlett نشان داده که سطح معناداری برای همه متغیرها $\text{Sig} < ۰/۰۵$ محاسبه شده است، لذا داده‌ها کفایت و همبستگی لازم جهت اجرای تحلیل عاملی اکتشافی را دارند. درصد واریانس تبیین شده در ستون آخر نشان می‌دهد که در بعد استقلال سازمانی ۸۳/۲۵۴٪ و استقلال مالی ۸۳/۴۹۰٪ از تغییرات سؤالات توسط مؤلفه‌های استخراج شده قابل تبیین هستند. سؤال چهارم: رتبه‌بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد علت گرا در دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان مازندران چگونه است؟

جدول ۵- رتبه‌بندی ابعاد و مؤلفه‌های استقلال دانشگاهی با رویکرد علت گرا بر حسب میزان بار عاملی

ابعاد	بار عاملی	رتبه	مؤلفه‌ها	بار عاملی	رتبه
استقلال سازمانی	۰/۷۶۹	۲	اهداف و سیاست‌ها و قوانین	۰/۷۶۷	۳
			ارزیابی و تضمین کیفیت	۰/۷۳۴	۴
			برنامه‌ریزی و خدمات	۰/۸۷۴	۱
			امور اداری و داخلی	۰/۸۷۴	۲
			تامین نیروی انسانی	۰/۵۷۶	۵

۲	۰/۷۳۲	کسب و تامین بودجه	۱	۰/۷۷۳	استقلال
۱	۰/۸۶۴	تخصیص بودجه و انباشت مازاد آن			مالی

مطابق جدول ۵، همه ابعاد و مؤلفه‌های استقلال دانشگاهی با رویکرد علت گرا به جز مؤلفه تامین نیروی انسانی با بار عاملی ۰/۵۷۶ که در سطح نزدیک به قوی است بقیه دارای بار عاملی بالاتر از ۰/۷ می‌باشند، لذا تأثیر همه ابعاد و مؤلفه‌ها بر استقلال دانشگاهی با رویکرد علت گرا تأیید می‌گردد. همچنین بعد استقلال مالی با بار عاملی ۰/۷۷۳ دارای بیشترین رتبه و بعد استقلال سازمانی با بار عاملی ۰/۷۶۹ دارای کمترین رتبه است. در بعد استقلال سازمانی، مؤلفه‌ی برنامه‌ریزی و خدمات با بار عاملی ۰/۸۷۴ دارای رتبه بیش‌تر و مؤلفه‌ی تامین نیروی انسانی با بار عاملی ۰/۵۷۶ دارای رتبه کم‌تر و در بعد استقلال مالی، مؤلفه‌ی تخصیص بودجه و انباشت مازاد آن با بار عاملی ۰/۸۶۴ دارای رتبه بیش‌تر و مؤلفه‌ی کسب و تامین بودجه با بار عاملی ۰/۷۳۲ دارای رتبه کم‌تری است.

نتیجه‌گیری

استقلال محیط‌های آموزش عالی یکی از عوامل موفقیت نظام‌های آموزشی در کشورهای پیشرفته محسوب می‌شود. بنابراین اعطای استقلال به دانشگاه‌ها سیاستی اصولی برای افزایش مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی و ایجاد ثبات در دانشگاه‌هاست. بنابراین پژوهش حاضر، به دنبال شناسایی و رتبه بندی ابعاد و مؤلفه‌های استقلال دانشگاهی با رویکردهای دلیل گرا و علت گرا در دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان مازندران می‌باشد.

نتایج این پژوهش نشان داد که؛ استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا دارای سه بعد «استقلال علمی، استقلال فکری و استقلال در روابط ملی و فراملی» است. بعد استقلال علمی دارای چهار مؤلفه (تحقیق و پژوهش، برنامه‌ریزی درسی و آموزشی، آزادی علمی و ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه‌ها)، بعد استقلال فکری دارای سه مؤلفه (حفظ مالکیت فکری، نقادی فکری و تولید و ارتقای فکری و فرهنگی) و بعد استقلال در روابط ملی و فراملی دارای دو مؤلفه (ارتباطات و روش‌ها و سیاست‌ها) می‌باشد. این یافته با نتایج پژوهش‌های آقامیرزایی محلی و همکاران (۱۳۹۷)، آقاتبار رودباری و همکاران (۱۳۹۶)، اسدی (۱۳۹۵) و میکاویلا و مارتینز (۲۰۱۸) همسو می‌باشد. در بین ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد دلیل گرا، بعد استقلال علمی دارای بیشترین رتبه و بعد

شناسایی و رتبه بندی ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکردهای دلیل گرا و علت گرا

در دانشگاه های آزاد اسلامی دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۰۷ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۰

استقلال در روابط ملی و فراملی دارای کم ترین رتبه است. این یافته با نتایج پژوهش آقامیرزایی محلی و همکاران (۱۳۹۷) که نشان دادند آزادی علمی از مهمترین ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل می باشد، همسو می باشد. در تبیین این یافته می توان گفت که؛ استقلال علمی اشاره به توانایی یک دانشگاه برای تصمیم گیری درباره مسائل علمی مختلف از جمله ضوابط پذیرش دانشجو، برنامه درسی دانشگاهی، برنامه آموزشی دانشگاه، تضمین کیفیت در دانشگاه، رشته ها و مقاطع تحصیلی، همکاری های بین المللی، تجاری سازی تحقیقات، ارتباط با مجامع علمی دنیا، تعیین زبان رسمی و آکادمیک در دانشگاه، تعیین سایت های علمی و فناوری دانشگاهی و غیره اشاره دارد که انتخاب هر یک از استراتژی های استقلال علمی دانشگاهی، سیستم دانشگاه را به سمت انعطاف پذیری و توجه به توان مدیریتی، خلاقیت و استفاده از ظرفیت های دانشگاه سوق می دهد. از طرفی استقلال علمی شامل تحقیق و پژوهش، برنامه ریزی درسی و آموزشی، آزادی علمی و ارزیابی و تضمین کیفیت برنامه های دانشگاهی می شود که در استقلال دانشگاهی نقش مهمی دارند.

از طرف دیگر یافته های پژوهش حاضر این است که، استقلال دانشگاهی با رویکرد علت گرا دارای دو بعد «استقلال سازمانی و استقلال مالی» است. بعد استقلال سازمانی دارای پنج مؤلفه (اهداف و سیاست ها و قوانین، ارزیابی و تضمین کیفیت، برنامه ریزی و خدمات، امور اداری و داخلی، تامین نیروی انسانی) و بعد استقلال مالی دارای دو مؤلفه (کسب و تامین بودجه و تخصیص بودجه و انباشت مازاد آن) می باشد. این یافته با نتایج پژوهش های آقامیرزایی محلی و همکاران (۱۳۹۷)، آقاتبار رودباری و همکاران (۱۳۹۶)، اسدی (۱۳۹۵)، فتح الهی و همکاران (۱۳۹۴)، میکاوایلا و مارتینز (۲۰۱۸) و وان جان (۲۰۱۷) همسو می باشد. در بین ابعاد استقلال دانشگاهی با رویکرد علت گرا، بعد استقلال مالی دارای بیش ترین رتبه و بعد استقلال سازمانی دارای کم ترین رتبه است. این یافته با نتایج پژوهش آقامیرزایی محلی و همکاران (۱۳۹۷) که نشان دادند استقلال مالی از مهمترین ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل می باشد، همسو می باشد. در تبیین این یافته می توان گفت که؛ استقلال مالی اشاره به توانایی دانشگاه برای تصمیم گیری آزادانه در امور داخلی خود، مدیریت سرمایه های خود و تحقق اهداف هزینه ها و درآمدهای مالی خود از جمله تعیین شهریه، استقراض مالی و سرمایه گذاری مالی دارد.

از طرفی استقلال مالی شامل کسب و تامین بودجه، تخصیص بودجه و انباشت مازاد آن می‌باشد؛ لذا اگر دانشگاه‌ها از نظر مالی استقلال داشته باشند، بهتر می‌توانند بودجه‌ها و شهریه‌های دریافتی از دانشجویان را به قسمت‌های مختلف دانشگاه اختصاص دهند که این امر در توسعه دانشگاه نقش مهمی دارد.

در پایان با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر پیشنهاداتی به شرح ذیل ارائه می‌شود؛
- سیستم پاسخگویی در دانشگاه راه‌اندازی شود؛ چرا که پاسخگویی لازمه استقلال در دانشگاه-
هاست.

- دولت باید بستری را فراهم نماید که دانشگاه بتوانند ضمن تبعیت از آرمان‌های اساسی نظام، امکان تعامل آزاد علمی با محیط‌های علمی و پژوهشی بین‌المللی را داشته و در حقیقت استقلال لازم در ارتباطات علمی و بین‌المللی به آنان واگذار شود.

- سیاست دولت در قبال آموزش عالی بایستی مبتنی بر ایفای نقش‌های حمایتی، تسهیل‌گرانه، کمک‌کننده و با الزام دانشگاه‌ها به افزایش کیفیت باشد.

- دوره‌های آموزشی به منظور ارتقاء سطح علمی و تخصصی اساتید هیات علمی برگزار نمایند.

منابع:

۱. اسدی، محمد. (۱۳۹۵). نقش عوامل استقلال دانشگاهی در رتبه‌بندی دانشگاه‌های اروپایی. فصلنامه آموزش عالی، ۹ (۳۶)، ۴۹-۳۱.

۲. آقاتبار رودباری، جمیله؛ آقامیرزایی محلی، طاهره؛ بریمانی، خدیجه و یوسفی سعیدآبادی، رضا. (۱۳۹۶). بررسی شکاف استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاهی (مطالعه موردی دانشگاه علوم پزشکی بابل و صنعتی نوشیروانی). مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۱۰ (۵)، ۳۴۴-۳۳۴.

۳. آقامیرزایی محلی، طاهره؛ بریمانی، خدیجه؛ آفاتباررودباری، جمیله و فلاح، وحید. (۱۳۹۷). اولویت بندی ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاهی. مجله آموزش در علوم پزشکی، ۱۸ (۱۰)، ۸۴-۹۳.

۴. رزاق مرندی، هادی. (۱۳۹۳). استقلال نهادی اثربخش دانشگاه های دولتی ایران: ضرورت پویایی در فضای جهانی شده. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۲۰ (۴)، ۱-۲۸.

۵. رزاق مرندی، هادی؛ رحیمزاده، خرم و خواجه اف، قربان. (۱۳۹۲). استقلال نهادی دانشگاه های دولتی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ایران. فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران، ۵ (۴)، ۱۶۳-۱۳۷.

۶. فتح الهی، احمد؛ یمنی، محمد؛ صباغیان، زهرا؛ فراستخواه، مقصود و قاضی طباطبائی، محمد. (۱۳۹۴). تحلیل محتوای برنامه های توسعه آموزش عالی با تمرکز بر تغییرات ساختاری و کارکردی استقلال نظام دانشگاهی. فصلنامه علمی-پژوهشی سیاست علم و فناوری، ۷ (۱)، ۲۷-۴۵.

7. Kleizen, B., Verhoest, K., & Wynen, J. (2018). Structural reform histories and perceptions of organizational autonomy: Do senior managers perceive less strategic policy autonomy when faced with frequent and intense restructuring?. *Public Administration*, wileyonlinelibrary, 1-19.
8. Kori, E. (2016). Challenges to academic freedom and institutional autonomy in South African universities. *International Journal of Teaching and Education*, 1, 45-53.
9. Matthews, S. (2017). Autonomy and Accountability in Higher Education: Lessons from Ghana and Mexico. *Policy IDEAS*, 39, 1-26.

10. Michavila, F., & Martinez, J.M. (2018). Excellence of Universities versus Autonomy, Funding and Accountability. *European Review*, 26 (1), 48–56.
11. Ofoyuru, D.T., Lukwago, R., & Kimoga, J. (2016). Extent of Institutional Autonomy in Determination of Content and Quality of University Education in Uganda. *International Research in Higher Education*, 1 (2), 64-71.
12. Redding, G. (2017). Critical thinking, university autonomy, and societal evolution; thoughts on a research agenda. Centre for Global Higher Education working paper series Working paper.
13. Sabzalieva, E. (2017). The policy challenges of creating a world-class university outside the global ‘core’. *European Journal of Higher Education*, 7 (4), 424-439.
14. Wan Jan, W.S. (2017). Will Our Public Universities Have Financial Autonomy?. *Policy IDEAS*, 42, 1-20.
15. Wan, C.D. (2017). The History of University Autonomy in Malaysia. *Policy IDEAS*, 40.

The Recognition and Ranking of the Dimensions of University Autonomy with Reason and Cause Approaches for the Efficiency of Islamic Azad Universities

Emami Qara Hajloo Jelveh¹(ph.d), Golafshani Ali² (ph.d) ,Salehi Ali³(ph.d), Amin Ghanbari(MD.student)⁴

Background and purpose: The general purpose of this study was to identify and rank the dimensions of academic independence with causal and causal approaches in Islamic Azad universities of Mazandaran province.

Materials and methods:This research was applied in terms of purpose and descriptive in terms of method. The statistical population consisted of all faculty members of Islamic Azad universities of Mazandaran province in the number of 1537 people who were selected as a sample using stratified random sampling method based on Cochran's formula. To collect data, a researcher-made questionnaire of academic independence with a reason-oriented and causal approach with 73 questions was used. The face and content validity of the tool was confirmed by experts and its structural validity was also confirmed. Their combined reliability and Cronbach's alpha value were also calculated above 0.7, which is confirmed.

Exploratory factor analysis and confirmatory factor analysis were used to analyze the data.

Results:The results showed that; Academic independence with a reason-oriented approach has three dimensions "scientific independence, intellectual independence and independence in national and transnational relations" and the dimension of scientific independence with four components (research, curriculum and educational planning, scientific freedom and evaluation and quality assurance Programs), the dimension of intellectual independence has three components (preservation of intellectual property, intellectual criticism and intellectual and cultural production and promotion) and the dimension of independence in national and transnational relations has two components (communications, methods and policies). Be. The dimension of scientific independence has the highest rank and the dimension of independence in national and transnational relations has the lowest rank. Also, academic independence with a causal approach has two dimensions of "organizational independence and financial independence" and the dimension of organizational independence has five components (goals, policies and rules, quality assessment and assurance, planning and services, administrative and internal affairs, provision Manpower) and the dimension of financial independence has two components (obtaining and financing the budget and allocating the budget and accumulating its surplus), the dimension of financial independence has the highest rank and the dimension of organizational independence has the lowest rank.

Key word: Academic Independence, Causal Approach, Causal Approach, University

1 . PhD in Higher Education Management, Education of Mazandaran Province, Ghaemshahr - Mobile 09112232381 -

2 . PhD in Higher Education Management, Vice Chancellor for Education, Mazandaran University of Medical Sciences, (Corresponding Author) - 09112559844 - Email: adel.golafshani58@gmail.com. (Corresponding Author)

3 . PhD in Exercise Physiology, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran, 09183416770.

4 . Student of General Medicine, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Mobile number: 09116244306, Gmail: ghanbari.amin98@gmail.com